

Nr 133.

Av herr **Skoglund** i Umeå m. fl., om förläggande till Västerbottens län av ett statligt eller under statlig medverkan tillkommet pappersbruk.

Till sin produktion är den västerbottniska industrien mycket enkelriktad och bygger framför allt på träet som råvara. Tillgången på skog får därför ett ganska avgörande inflytande på sysselsättningsvolymens storlek. Under tidigare år förelågo inga svårigheter att i full utsträckning anskaffa råvara, men förhållandet är numera ganska förändrat. Tillgången på skog är begränsad, och den brist, som föreligger, kan icke hävas utan särskilda åtgärder, och de ha — tyvärr — långsam verkan.

För en till sin produktion ensidig industri medför detta förhållande svårigheter att skapa full sysselsättning. Åtgärder synas därför vara erforderliga för att kompensera den nedgång i antalet arbetstillfällen, som blir en given följd av den begränsade tillgången på råvara. Ett nytt led i produktionen, en differentiering av densamma, är därför nödvändig och ofrånkomlig. Med hänsyn till den västerbottniska industriens nuvarande inriktning förefaller det, som skulle en fabrikation av papp och papper vara det som närmast kunde och borde komma i fråga.

Tillkomsten och driften av ett pappersbruk måste emellertid göras avhängig av möjligheten till avsättning av den färdiga varan, vare sig den nu skall ske genom export eller genom förbrukning inom landet. En undersökning därav är emellertid ganska svår att åstadkomma, och de efterföljande uppgifterna göra därför icke anspråk på fullständig exakthet i alla delar. Några inledande anmärkningar äro också erforderliga.

Uppgifterna om den svenska produktionen av samt utrikeshandeln med papp och papper ha hämtats ur den officiella statistiken beträffande industri respektive handel. Siffrorna angående export och import inbegripa *icke* handeln med träfiberplattor, ehuru denna vara i handelsstatistiken föres under pappgruppen. Storleken av den inhemska konsumtionen har för varje år beräknats såsom summan av produktion och import, minskad med export. Den därvid erhållna siffran svarar givetvis icke mot konsumtionen av papp och papper i vanlig bemärkelse, utan snarare mot de till den inhemska marknadens förfogande ställda kvantiteterna av dessa varor. Härigenom komma förändringar i lagerhållningen, även om denna inom pappersbranschen kan antagas spela en mindre betydande roll, att medföra, att den beräknade »konsumtionen» avviker från den verkliga, vilket särskilt för åren från och med 1937 förrycker bilden av utvecklingen. Konsumtionen per capita utgör kvoten mellan beräknad inhemsk konsumtion och medelfolkmängd under respektive år.

Tabell 1. Sveriges produktion, export, import och konsumtion av papp och papper under åren 1934–1942.

	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942
Produktion, 1 000 ton	791	865	895	979	774	951	597	540	660
Export, 1 000 »	542	591	598	640	452	558	222	173	224
Import, 1 000 »	9	10	11	17	12	17	8	5	4
Konsumtion, 1 000 »	258	284	308	356	334	410	383	372	441
Konsumtion per capita kg	42	46	49	57	53	65	60	58	69

Produktionen uppnådde sin hittills största volym år 1937, då pappersindustriens produktionskapacitet torde ha utnyttjats i det närmaste fullständigt. Kapaciteten kan med ledning härav för tiden strax före krigsutbrottet uppskattas till i runt tal 1 miljon ton papp och papper per år. Då under kriget någon mera avsevärd ökning av brukens tillverkningskapacitet knappast kan antagas ha ägt rum, kan nämnda siffra tjäna som utgångspunkt för efterföljande överväganden rörande utsikterna för att en ytterligare produktionsökning, betingad av ifrågasatt nyanläggning av ett pappersbruk inom Västerbottens län, skall kunna absorberas av efterkrigsmarknaden.

Ett lands pappersförbrukning har sedan gammalt ansetts utgöra ett mått på landets kulturella och industriella ståndpunkt. Med stigande grad av industrialisering följer ökat behov av papp och papper för emballage m. m., och social utveckling överhuvud taget förutsätter en stegrad förbrukning av skrivpapper samt papper för böcker, tidskrifter och tidningar. En dylik utveckling avspeglas exempelvis i de uppgifter rörande årskonsumtionen av papp och papper per invånare i Sverige, som meddelats i tabell 1. Till jämförelse med dessa siffror kan nämnas, att motsvarande tal utgjorde för år 1906 enligt en tysk källa 15,9 och för 1931 enligt en av H. Anstrin utförd beräkning 36,4 kg. Mellan nämnda år skulle alltså den svenska årskonsumtionen av papp och papper per invånare ha mer än fördubblats. Även de i tabellen återgivna siffrorna tyda på en fortskridande stark ökning av konsumtionen. Vid ett utnyttjande av konsumtionssiffrorna för en bedömning av det framtida pappersbehovet synes emellertid en viss försiktighet vara tillräddlig dels på grund av den allmänna osäkerhet, som alltid vidlåder statistiskt material av detta slag, och dels till följd av lagerförändringarnas ovan antydda störande inflytande. Dessutom ha papp och papper i icke ringa utsträckning under krigsåren kommit till användning inom ersättningsvaruproduktionen, vilket delvis torde förklara den starka uppgången under år 1942. Denna ökning får naturligtvis till största delen betraktas såsom tillfällig. Vid hänsynstagande till olika inverkan faktorer framstår emellertid ett antagande av en efterkrigskonsumtion av omkring 60 kg papp och papper per invånare eller något däröver icke såsom orimligt. Vid en konsumtion av denna storleksordning skulle på den inhemska marknaden kunna avsättas i runt tal 400 000 ton papp och papper. För exportmarknaden skulle i så fall vid fullt kapacitetsutnyttjande inom den nuvarande pappersindustrien disponeras omkring 600 000 ton.

Möjligheterna att bedöma exportutsikterna för en kvantitet av nämnda storleksordning äro på grund av rådande ovisshet om flertalet på exportmarknaden verkande faktorer synnerligen små. Under den för närvarande pågående omställningsprocessen från krigs- till fredshushållning i flertalet länder präglas utvecklingen på den internationella handelns område av en allmän osäkerhet, och de urskiljbara tendenserna framstå delvis såsom mot varandra stridande. För en prognos av här avsett slag synes det emellertid icke vara rimligt att bygga på något annat utvecklingsalternativ än det som innebär, att utrikeshandelns allmänna förutsättningar med avseende särskilt å valuta- och betalningsförhållanden efter återuppbyggnadsarbetets fullbordan medgiva ett upptagande av de internationella förbindelserna i någorlunda samma omfattning som närmast före kriget. Om nämligen detta alternativ icke skulle kunna realiseras, ställas uppenbarligen de svenska exportindustrierna inför problemställningar av helt annan karaktär och omfattning än det här behandlade spörsmålet.

Hela världens förbrukning av papper (och papp) har uppskattats till 20 miljoner ton för år 1929 och 24 miljoner ton för år 1936. Större delen av dessa kvantiteter har producerats i förbrukningsländerna; den internationella handeln omfattade endast cirka 17 respektive 17,5 % av produktionen. Av de på exportmarknaderna avsatta kvantiteterna svarade Sverige för ungefär 15 respektive 14 %. Den svenska industriens andel i världens pappersförsörjning kan för båda åren uppskattas till 2,5 %. Beträffande utsikterna för de närmaste åren torde man först kunna konstatera, att Sveriges konkurrensläge i förhållande till övriga exportländers icke väsentligt försämrats — under förutsättning givetvis, att råvaru- och bränsletillgången kan uppehållas på en betryggande nivå. Visserligen har Kanadas pappersindustri avsevärt utbyggts under kriget med sikte på ökad avsättning främst i U. S. A. och England, men å andra sidan torde den tyska och i någon mån den finska pappersindustrien vad beträffar konkurrensen på den europeiska kontinenten ha minskat i betydelse. Man kan därför utgå ifrån, att Sverige skall efter ett eller annat år lyckas uppnå samma andel i världshandeln med papper som landet hade före kriget, d. v. s. omkring 14 %. Däremot synes man — på grund av pappersindustriens utbyggnad under kriget i åtskilliga viktiga importländer samt allmänna autarkiska tendenser i världen — nödgas antaga, att världshandeln med papp och papper icke kommer att uppnå samma procentuella andel i totalkonsumtionen som före kriget. Med hänsyn till att tendenserna på världens största avsättningsmarknad för ifrågavarande produkter, nämligen U. S. A., för närvarande gå mot en reduktion av handelsspärrarna, behöver emellertid handelns samma krympning icke bli avsevärd; man torde kunna förutsätta, att handelns andel i världens försörjning med papp och papper kommer att uppnå åtminstone 15 % av totalproduktionen. En minskning av exportutrymmet från förkrigs-siffran 17,5 % till 15 % innebär, att världshandeln med papp och papper icke kan passera förkrignivån, förrän världskonsumtionen av dessa varor uppnått en storlek av omkring 28 miljoner ton per år. Under angivna förutsättningar

skulle den svenska exportandelen komma att motsvara cirka 2 % av världens totala förbrukning av papp och papper.

De här gjorda antagandena kunna läggas till grund för en bedömning av villkoren för en ökning av exportutrymmet för den svenska pappersproduktionen. Storleken av den önskvärda exportökningen är beroende på det tilltänkta pappersbrukets kapacitet, men man torde kunna utgå från att ökningen icke behöver överstiga 50 000 ton, varvid även behovet av en marginal för viss utbyggnad och modernisering av de äldre pappersbruken i någon mån har tillgodosetts. Ett med nämnda kvantitet ökat avsättningsbehov från Sveriges sida kan, försåvitt föregående kalkyler beträffande det relativa utrymmet för svensk export (omkring 2 % av totalkonsumtionen) slå in, beräknas förutsätta en stegring av världens totala papperskonsumtion till cirka 31 miljoner ton per år. Utsikterna härför torde få diskuteras mot bakgrunden av pappersförbrukningens tidigare utveckling.

Världens årskonsumtion av papp och papper steg under perioden 1925—1929 från 14,5 till 20 miljoner ton eller med cirka 9 % i genomsnitt årligen. Under perioden 1929—1936 steg årskonsumtionen till 24 miljoner ton, vilket motsvarar en årlig ökning under denna period med omkring 3 %. Med samma stegringstakt under tiden efter 1936 skulle världens pappersförbrukning redan under år 1945 eller år 1946 ha uppnått den volym, som enligt föregående beräkningar skulle tillåta en ökning av den svenska exporten med omkring 50 000 ton, nämligen 31 miljoner ton per år. Under kriget har emellertid konsumtionsökningen hejdats och troligen förbytts i sin motsats, varför det med säkerhet kan antagas, att den aktuella förbrukningen ligger åtskilligt under sistnämnda siffra. En kvantitativ precisering av detta antagande är dock på grund av brist på statistiskt material icke för närvarande möjlig.

I den mån de politiska förhållandena stabiliseras samt återuppbyggnadsarbetet och omställningsprocessen från krigs- till fredshushållning i de viktigare industriländerna fortskrider torde grundbetingelserna för en på nytt igångsatt ökning av papperskonsumtionen vara för handen. Med hänsyn till de redan nu starkt växande anspråken på produktionskapaciteten i exportländerna och även i Sverige, där pappersindustriens leveransförmåga för närvarande förefaller pressad intill gränsen för vad råvaru- och bränsletillgången överhuvud taget tillåter, samt till den förutsedda höjningen av levnadsstandarden hos de breda lagren i många länder kan pappersförbrukningens stegringstakt väntas under de närmaste åren komma att överskrida den för trettio-talet beräknade siffran och på sina håll kanske komma att närma sig tjugutalets, som ovan för perioden 1925—1929 uppskattats till cirka 9 %. Också om en mängd allvarliga reservationer måste göras mot det här tillämpade betraktelsesättet, förefaller det under sådana omständigheter icke alltför optimistiskt att antaga, att världens totalförbrukning av papp och papper före utgången av innevarande decennium uppnår den i förevarande sammanhang »kritiska» siffran 31 miljoner ton per år.

Ur förevarande synpunkt är det mest intressanta dels den i flertalet länder

synnerligen starka konsumtionsökningen, som enligt vad ovan anförts helt allmänt kan sättas i samband med en fortskridande industriell och social utveckling, dels, och icke minst, de ännu på trettioalet kvarstående betydande skillnaderna mellan siffrorna för pappersförbrukningen i olika länder. Dessa differenser tyda på förekomsten av relativt stora konsumtionsreserver, vilka knappast kunna ha blivit utnyttjade under tiden från 1935 till krigsutbrottet. Särskilt i länder med mycket låga konsumtionssiffror förefaller en framtida ökning av pappersförbrukningen såsom sannolik, men en jämförelse med den amerikanska konsumtionen synes ge vid handen, att det även i högt utvecklade industriländer i Europa föreligger vissa utvecklingsmöjligheter för papperskonsumtionen. Visserligen har den höga konsumtionen i U. S. A. angivits huvudsakligen bero på att papp där kommit i särskilt vidsträckt användning för emballageändamål, men även om man bortser från pappkonsumtionen, låg förbrukningen i U. S. A. år 1935 så högt som 65 kg per invånare och år, d. v. s. högre än i något annat land. För övrigt är det väl icke otänkbart, att användningsområdet för papp även i Europa skall kunna genomgå en liknande utveckling som i Förenta staterna.

Att på grundval av uppgifterna om papperskonsumtionen i olika länder bygga en prognos för den framtida utvecklingen av förbrukningen av papp och papper torde måhända vara föga resultatgivande. Å ena sidan äro de faktorer, som öva inflytande på konsumtionen av dessa varor knappast tillräckligt väl kända till art, omfattning och utvecklingstendenser, och å andra sidan är det givna materialet av något för ringa omfattning för att tillåta ett dylikt utnyttjande. Huruvida de sannolika konsumtionsreserverna kunna komma att utnyttjas för en omedelbar ökning av de svenska exportmöjligheterna torde endast genom ingående marknadsundersökningar vara möjligt att utröna, och en sådan ökning kan dessutom väntas kräva ett icke obetydligt försäljningsarbete på de främmande marknaderna.

På den europeiska kontinenten torde Sveriges ställning som exportör ha stärkts till följd av det tyska sammanbrottet. I tabell 2 återgivas några siffror rörande Tysklands utrikeshandel med papp och papper före kriget.

**Tabell 2. Tysklands utrikeshandel med papp och papper
1929, 1932 samt 1935—1937, 1 000 ton.**

	1929	1932	1935	1936	1937
Import	38	20	15	13	15
Export	599	403	374	439	521

Även om man förutsätter en viss reorganisering av den tyska pappersindustrin, torde Tysklands exportförmåga, som före kriget var av nära samma storleksordning som Sveriges, för de närmaste åren få antagas vara åtskilligt begränsad. Att kvantitativt precisera betydelsen härav för den svenska pappersexportens vidkommande är givetvis icke för närvarande möjligt. Som exempel från en av Tysklands europeiska avsättningsmarknader meddelas i tabell 3 vissa uppgifter rörande den ungerska förkrigsimporten.

Tabell 3. Ungerns import 1936—1938 av massa, papp, papper och pappersvaror, 1 000 ton.

	1936	1937	1938
Massa	41,9	42,4	27,1
Papp	5,3	5,7	4,2
Papper	35,8	35,4	31,0
Pappersvaror	0,3	0,3	0,2
Summa	83,4	83,9	62,5
Därav från Tyskland och Österrike	75 %	71 %	52 %

Även flertalet övriga sydösteuropeiska länder ha för sin försörjning med industriprodukter under förkrigstiden, således bland annat papp och papper, stått i beroende av Tyskland. Med hänsyn härtill ha dessa länder visst intresse såsom potentiella avsättningsmarknader för den svenska pappersindustrin. Utgången av en exportoffensiv i denna riktning är givetvis beroende av åtskilliga ovissa faktorer, bland vilka särskilt må framhållas förutsättningarna för en reorganisation av transportväsendet på kontinenten samt den politiska utvecklingen.

I detta sammanhang må också erinras om den sydamerikanska marknaden, med vilken Tyskland före kriget hade intima handelsförbindelser. Under kriget har näringslivets utveckling i Sydamerikas viktigare länder, exempelvis Argentina och Brasilien, gått mot högre grad av självförsörjning med industriprodukter samt ökat beroende av U. S. A. Detta synes emellertid icke hindra, såvitt kan bedömas av gjorda uttalanden, att möjligheter föreligga för en expansion av pappersexporten till dessa länder, i varje fall vad beträffar vissa kvaliteter, för vilka produktionsförutsättningarna där äro ringa eller obefintliga.

Beträffande utsikterna på de tidigare mest betydande avsättningsmarknaderna för svenskt papp och papper, nämligen England och U. S. A., är det för närvarande vanskligt att göra några uttalanden. Den engelska pappersförbrukningen är för närvarande underkastad en relativt sträng ransonering, och även om denna kan väntas bliva etappvis lindrad i relativt snabb takt, torde det i första hand bero på de framtida riktlinjerna för Englands valutahushållning och handelspolitik, om den svenska pappersexporten dit skall kunna återtaga sin tidigare ställning. Sedan det brittiska tullsystemet från förkrigstiden nu åter satts i funktion och med hänsyn till utbyggnaden av Kanadas pappersindustri synas utsikterna härför icke särskilt gynnsamma för närvarande. Något ljusare kunna möjligen utsikterna för exporten på Förenta staterna bedömas, särskilt med tanke på de frihandelsvänliga tendenserna på denna marknad och den fortskridande höjningen av den allmänna levnadsstandarden. Även här torde emellertid konkurrensen med Kanadas pappersindustri komma att vara besvärande.

I det föregående har framställningen uppehållit sig huvudsakligen vid avsättningsmöjligheterna på exportmarknaderna. Utsikterna för en ökad konsumtion av papp och papper på hemmamarknaden böra emellertid i förevarande sammanhang icke lämnas utan beaktande. Visserligen är den svenska pappersförbrukningen per capita redan nu jämförelsevis hög, men en framtida utveckling av samma typ som den i Förenta staterna är givetvis, som ovan framhållits, icke otänkbar.

Vid en bedömning av möjligheten för ett norrländskt pappersbruk att inpassas i produktionen för den inhemska marknaden måste emellertid de med brukets lokalisering sammanhängande frågorna ägnas särskild uppmärksamhet. Fördelarna med förläggandet till Västerbottens län, umeå- eller skellefteå-distrikten, av en pappersfabrik äro påtagliga i vad avser brukets försörjning med råvaror och arbetskraft. Att likväl en pappersindustri av någorlunda betydande mått hittills icke kommit till stånd norr om Västernorrlands län, har angivits bero på nödvändigheten för en sådan industri att kunna hålla intim kontakt med sina avnämare samt på svårigheterna att lagra de färdiga produkterna under den tid, då skeppningen icke kan uppehållas.

Anmärkningen äger numera icke samma giltighet som tidigare, enär avsättningsmöjligheterna i våra dagar icke äro lika beroende av skeppning direkt från tillverkningsorten som de voro för endast 10 à 15 år sedan. Under dessa år ha nämligen de norrländska stambanorna elektrifierats, varigenom det blivit möjligt att på dessa framföra även mycket tunga tågsätt. En lagring av de färdiga produkterna är därför numera icke lika ofrånkomlig som den var tidigare. En ytterligare förbättring är för övrigt att vänta i och med genomförandet av den planerade elektrifieringen av bibanorna Bastuträsk—Skelleftehamn och Vännäs—Umeå. Även den under utredning varande frågan om ostkustbanans förlängning bör i detta sammanhang uppmärksammas.

Från industriledarhåll har också i fråga om här nämnda avsättningsmöjligheter förklarats, att en papp- och papperstillverkning i Västerbottens län nog skulle komma att visa sig ekonomiskt lönande, även om skeppningsorten vore så avlägsen som Göteborg. Påpekandet är mycket intressant och understryker angelägenheten av att den föreliggande frågan underkastas en ingående prövning. Jämsides därmed bör givetvis också de inhemska avsättningsförhållandena undersökas. Samtliga utredningar böra bedrivas med största skyndsamt.

Under hänvisning till det anförda få vi därför hemställa,

att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt och allsidig utredning av möjligheterna att till Västerbottens län förlägga ett statligt eller under statlig medverkan tillkommet pappersbruk.

Stockholm den 19 januari 1946.

Gösta Skoglund.

E. Oskar Akerström.

Magnus Nilsson.

Uddo R. Jacobson.